

1 сентябрь – Республиканы бла Билимни кюнлери

Шабат кюн, къыркъар ай (август), 30, 2025 жыл

№ 105 (21618)

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: smikbr.ru/zaman

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы К.В. Коквну Республиканы кюню бла А Л Г Ы Ш Л А У У

Багъалы жерлешерим!

Сизни Къабарты-Малкъар Республиканы Къыраллыгъыны кюню бла алгъышлайма! Бу байрам Къабарты-Малкъарны Россейни къурамында къыраллыкны алган кезиунден башлап саулай жолун белгилейди. Ол бизни кѣп миллетли халкыбызны битеулю къадарын, аны экономикалы, социал эмда культуралы айныуунда, кесини тин эмда акъыл хазнасын къючлендирюуде жетишимлериди эмда махтаулугъуду.

Бизге дери битеу да тѣлюлени жетишимлерин эсде тутабыз, аланы аскер хорламлары эмда урунуу жетишимлери бла бѣхменленебиз, бюгонлюкде кесини иши, билими

эмда фахмусу бла республиканы жашау турмушун кѣбейтген, аны даражалы келир заманын къурагъан хар кимге да ыразыбыз.

Энчи ыразылыкъ сѣзле уа энчи аскер операцияны ал сатырларында кеслерини борчларын толтурган аскерчилерибиз-гедиле, Россейни къоркъуусулугун эмда эркинлигин батыр къоруулагъанлагъадыла.

Заманны кыйын кезиулерине къарамай, биз кесибизни аллыбызда айныуу улуу борчларын салабыз эмда аланы тамамлайбыз, алгъа барабыз эмда атламдан -атламга жангы бийиклеге жетебиз.

Ийнама, бирликде бла бирлешликде биз кыйынлыкъланы хорларыкъбыз,

туугъан Къабарты-Малкъарыбызны эмда бизни деменгили Ата журтубузну сау-саламатлыкълары эмда жашнаулары ючюн салынган муратлага жетерикбиз.

Саулай жюрегимден сизге саулыкъ, мамырлыкъ, игилик эмда монглукъ тилейме.

«Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы къурулушчусу» даражалы атны берюню юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Элбрус районну Тырныаууз шахарында болган кыйын табийгъат болумланы кетериуде ишчи борчларын юлгюлю толтурганлары эмда бийик усталыкъларын кѣргюзтгенлери ючюн, «Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы къурулушчусу» даражалы атны берирге:

АХМАТЛАНЫ Магомедни жашы Мурадинге – «Эльбрус жол управлене» чекленген жууаплылыкъы болган обществосуну таматасына,

ТОХАЛАНЫ Мажитни жашы Хыйсагъа – Эльбрус муниципал районну Жер-жерли самоуправление советни председателине.

Къабарты-Малкъар
Республиканы Башчысы К. КОКОВ

Нальчик шахар,
2025 жыл 26 август,
№92-УГ

А.Г Чечен улуну Къабарты- Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъалауну юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Физический культураны бла спортну айнытыгъа, ёсюп келген тѣлюню юйретюге улуу кыйын салганы эмда кѣп жылланы бет жарыкълы урунганы ючюн Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла **ЧЕЧЕНЛАНЫ Георгиини жашы Арсени** – Черек муниципал районну «1-чи номерли спорт школа» къошакъ билим берген муниципал казна учреждениасыны боксдан тренер-преподавателин саугъаларгъа.

Къабарты-Малкъар
Республиканы Башчысы К. КОКОВ

Нальчик шахар,
2025 жыл 27 август,
№94-УГ

Шагъырейлениу

Дубкиге больница шахарчыкъны тапландырадыла

Нальчикде «Дубки» микрорайонда больница шахарчыкъны тѣгеректин тапландырыу жаны бла ишлени бардырылганлары бла шагъырейленгенме, деп билдиргенди КъМР-ни Башчысы **Казбек Кокв** кесини телеграм-каналында.

«Кардиология араны эм Туберкулез диспансерни араларында автомашинала тохтауучу жерлени жарашдыра эм жашил зоналаны да къурай турадыла. Бу орамда кече чыракъла жанарыкъдыла эм тротуарла боллукъдула. Дагъыда бу тийреледе адамла жюрюген жерлени эм тюрлю-тюрлю, ол санда медицина транспорт айланган жолланы да тапландырыгъа керекди.

Этилген онуугъа кѣре, Малая орамда жолну да тийишли халгъа келтирликдиле. Ол Шогенова орамдан башланады эм Кардиодиспансерге, Сабий юйге эм ишлене турган онкология диспансерге эм башха медицина учреждениялагъа элтеди, деп айтылады билдирюуде.

Мектеп

Дерсле къырал байракъны кѣтюрюу бла башланырыкъдыла

Жангы окъуу жылда Къабарты-Малкъарда 11 минг сабий биринчи кѣре школгъа барлыкъдыла, дерследе олтурлукъдула. Аны юсюнден КъМР-ни Башчысы **Казбек Кокв** кесини телеграм-каналында билдиреди.

«Билимни кюнюнде, тѣреде болуучусу, билим берген учреждени-

ялада дерсле къырал байракъны кѣтюрюу эм Россей Федерацияны бла Къабарты-Малкъарны гимнлерин айтыу бла башланырыкъдыла. Битеу да ол кюн республикада 122 991 сабий школада дерслеге жюрюп тебирикдиле.

Жангы эм тынгылы ремонт этилген

мектепле окъуу жылгъа толусунлай хазырдыла. Быйыл республикада сабийле 9 жангы школгъа жюрюп башларыкъдыла. Андан сора быйыл 15 мектепде тынгылы ремонт этилип школлада дерслеге жюрюп тебиреди.

Таматаланы Ата
журтха керттиликлери –
ёсюп келген тѣлюге
арыу юлгю

3 бет

Ахшы тѣрелени
мурдорларында
алгъа таукел
барадыла

4 бет

«Малгъа
багъыу улуу
жууаплылыкъны
излейди»

10 бет

Пресс-конференция

Терроризмге кыжау иш тохтамайды,
жангыз амалла сингдириледи

Терроризмге кыжаулукуда бирликни кюннюн аллында КъМР-ни Правительствосуну Председателини орунбасары Залим Кашироков бла КъМР-ни Прокуратурасыны бөлүмюню таматасы Анзор Шурдумов республиканы асламлы информация органларыны журналисттери эм блогерле бла пресс-конференция бардыргандыла. Тубешиуде террорист-ле жаш тёлону тизгинлерине кыжарга кюрешгенде хайырланган амалланы, кыралда бу аманлыкка кыжау мадарланы, терроризм эм экстремизм бла байламлы аманлыкка кюн жупуулууккыны юслеринден айтылганды.

Суратда: (солдон онгга) Анзор Шурдумов, Залим Кашироков.

Журналистлени сорууларына жупуула берерден алгач уа Залим Кашироков Терроризмге кыжаулукуда бирликни кюннюн тарыхыны юсюнден кыска айтады. Шимал Осетия-Аланияда Беслан шахарда 2004 жылда бандитле оккучулары жесирге алып, юч кюнню тутхандыла, бу терактта 300-ден аслам адам жан бергенди, аладан 186-сы сабийледиле. Андан сора Шимал Кавказны регионларында, ол санда Къабарты-Малкъарда да былай кыжур ишле башланадыла, бандитле право нызамны саклачула, дин кыулукучула, мамыр адамла да чабыуула этедиле. Ол кыоркуулу кезиу барыбызны да эсибиде. Болсада право нызамны саклачула тюрлю-тюрлю мадарла хайырланып, бандит подпольени жок этгенди, мамырлыккыны, тынчылыккыны саклауу алай шендог кезиуде аманлыккычыла кыралыбызны кыарысуу этер ючюн жангыз мадарланы хайырланадыла, дегенди Залим Карачаевич.

Журналистлени биринчи соруулары асламлы информация органлары юслеринден болганды – терроризмге кыжаулукуда телевиденианы бла басма органлары жерлерини юсюнден.

Залим Карачаевич шендог заманда информация артыкчаду улуу байлык болганын чертгенди. Аны аманлыккычыла да анылайдыла, «информация джихад» деген аныламны да аны ючюн кийиргенди. Кеслерини аманлыккычыниеттерин жаяр ючюн ала социальный сетелени, интернетни, жалган интеллектни оккуну хайырланадыла.

– Журналистле регионда власть органлары ишлерин ачык этерге, аманлыккычыланы ниеттерини терсликтерини кыргюзторге, анылатыу ишни бардырырга керекдиле. Алай бла уа жамауатда терроризмни, экстремизмни кыруу болмау сингдирилдикки, жаш тёлуюню бу кыжур ишлерден саклауу кыжур, дегенди ол.

Интернетсиз шендог жашуу кыраллыккы туйюлду. Ол хайыр келтиргени сезозоду, алай хатасы да улдуу. Жаш адамла кюнлери асламын социальный сетелерде

этерде, алай ала анда кыаллай билдириулеге тубейдиле, кыаллай билим аладыла? Террористле сабийди, таматады деп кырамайдыла, кеслерини аманлыккычылары сайламай тартадыла. Залим Карачаевич юлгоге бу кюнлөдө болган ишлени келтиргенди – бандитлени буйруклары бла абадан тишириву башханы чачдырырга бара турганлай тутулганын.

– Аманлыккычыла кыжау иш тохтамайды, жангыз мадарла сингдириледи. Ол санда террористле жангыла хайырланган социал сетелерге бла мессенджерлерге чекле салынгандыла. Ала аны орунуна миллет система кийириледи. Ол а инсанларыбызны кыоркууузулууккыларын саклауу кыжур, дегенди Залим Кашироков.

Спикерле интернетде басланганга ийинип кыалмай, оюмларга, сагыш этерге, билмелгени сурарга кереклисин чертгенди. Анзор Шурдумов бандитлени айтханларына кыулак салган адам аз-аздан тюрлене барганын, аны ахыры уа аман болганын белгилегенди.

– Ол себепден социальный сетелде, интернетде терроризм бла байламлы материалланы кырсек, ала аны ишлерине чекле салынадыла. Алай право нызамны саклачула кеслери алларына аманлыккычыланы тыялыккы туйюлдуле, жамауатны болушлугу да керекди, дегенди ол.

Прокурор юлгоге беш акыбаллыккы болмаганын ишин келтиргенди. Ала бюгонлюкде тутулуп турадыла, сюд этилдики. «Жашла кыолайлы юйорледенди. Ала интернетде тюрлю-тюрлю билдириуле оккуп, дуняга кырамлар тюрленгенди, аманлыккы этерге хазырлангандыла. Жашлагы агуловный ишле ачылгандыла, ала жупуу тутарыккыдыла. Ол алагы, тенгерине да дерс болукуду», дегенди Анзор Шурдумов.

2005 жылда октябрьде бандитле Нальчикке чабыуу этилгенли быйыл 20 жыл толады. Залим Кашироков КъМР-ни Башчысыны буйругуу бла аны белгилеуу жагы бла комитет кыралганын, республикада тюрлю-тюрлю

эсериу жумушла болууклары билдиргенди.

Залим Карачаевич профилактика жумушланы чеклеринде терроризм бла байламлы аманлыккыла этип, сюдню онуюуу бла жупуула тартылып, бюгонлюкде эркин болганын жамауат жашауу сингдириуе юсюнден да айтханды. Бу ишде КъМР-ни Башчысында террорист эм экстремист ишлерин тохтатырга оную этгенлени мамыр жашаууу кыайтарыуу жагы бла комиссияны магынасы улдуу.

– Аны онглары бла хайырлангангадан бири да аманлыккы иш этмөгенди. Мамыр жашаууу кыайтырга сыйгены хар бири бла да энчи мадарла бардырыладыла, ала аны иш бла жалчытууга энчи эс бурулады, дегенди ол.

Битеу да бирге уа терроризм бла байламлы статьяла кыре жупуула республиканы 300 инсаны тартылгандыла. Залим Кашироков ала бир кере жангылганын, аны ючюн жупуу тутханларын, бюгонлюкде уа республиканы толугу эркинлик инсанлары болганын чертгенди.

Жаш тёлону кыралга сыймекликде ойретинуу юслеринден да барганды сёз. Залим Кашироков бюгонлюкде, совет кыралы тюрелерине кыре, жаш тёлу кымылдаула кыралганын, ёсон келген тёлөгө фахмуларын айнытырга битеу онгла болганын эсертгенди.

– «Биринчилени атламы» кымылдау, «Россей – онглары кыралы» битеуроссей проект платформа, жаш тёлу арала не жагы бла да онгла береди. Ала ны сайтарында битеу шартла бардыла. Таматаланы борчлары уа сабийлеге ала билдиргенди, деп эсертгенди ол эмда КъМР-де Жаш тёлону ишлери жагы бла министерство кыралганын, районда жаш тёлу арала ачылганын белгилегенди.

Тубешиуде терроризмге эм экстремизмге кыжау кырал программаланы, ол жагы бла аманлыккыла этгенлени жупуула тартуу системаны, законла кыталанганын юслеринден да билдиргенди, миграция бла байламлы соруулары юслеринден да айтылганды. Анзор Шурдумов бюгонлюкде КъМР-де тыш кыраллыла криминал болумну бузмаганын белгилегенди, болсада келир кезиуде кыоркуула контрольда болганын чертгенди.

Россейде тюрели хазнаны эм юйор тюрелени саклауу жагы бла миллет проектни бу аманлыккыла кыжау онгларын да белгилегенди. Документ кеп миллетли Россейни халкыларыны адет-тюрелерин, энчиликтерин, ана тиллерин саклаууу бурулганы бютонда магыналыды.

– Бюгонлюкде бизни миллет тюреле тыш кыраллылагы юлго болгандыла. Сабийлерин саклаууу сыйгены кеп юйорле бизге кыорк келгенлери да анга шагытлыккы этедиле, дегенди Залим Кашироков.

Жыйылыну ахырында уа 2005 жылда Нальчикке чабыуулукууу кыатышып, бюгонлюкде мамыр жашаууу кыайтан жаш адам да сёлөшгенди. Ол аманлыккычылары кыолаыны кыалай тошгенин, аладан кыалай хычынганын, бюгонлюкде мамыр жашаууу юслеринден айтханды.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Къабарты-Малкъар Республиканы кырал саугылары бла белгилеуню юсюнден
Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны
УКАЗЫ

Ишлеринде жетишилме болдурганлары эмда кеп жылланы бет кырыкы урунганлары ючюн саугыларга:

«Къабарты-Малкъар Республиканы аллында кыыйны ючюн» орден бла

ПАШТОВ Салим Мухарбековичи – 810-чу энчи гвардиялы Жуков эм Ушakov орденли тенгиз пехотаны бригадасыны штабаны начальниги;

Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла МАМХЕГОВ Велимир Михайловичи – Нальчик шахар округу жер-жерли администрациясыны административ-техника контроль управлениясыны таматасын;

ШОНТУКОВ Аслан Анатольевичи – араны (аскер-врач экспертизаны) таматасын – Къабарты-Малкъар Республиканы аскер комиссариатыны врач-методисти;

сыйлы атла берирге:

«Къабарты-Малкъар Республиканы халк артисти» **ЦАРИКАЕВ Феликс Викторовиче** – «Красногорская филармония» маданият-жарыкландыруу ара» коммерциялы болмаган автоном организацианы артист-вокалистине;

«Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы врачы» **КЪУЛБАЙЛАНЫ Ирина Ададьбиевнага** – Къабарты-Малкъар Республиканы Саулуку саклауу министрствосуну «Республикалы клиникалы медико-хирургия ара» саулуку саклаууу кырал автоном учреждениясыны тамата врачаны медицина жагы бла орунбасарына, **СОЛТАНЛАНЫ Марина Махаевнага** – «Катастрофаланы бла терк медицина болушлук тапдыруу Къабарты-Малкъар ара» саулуку саклаууу кырал бюджет учреждениясыны анестезиолог-реаниматолог врачына;

«Къабарты-Малкъар Республиканы билим бериуеуу сыйлы ишчиси»

МАЛЬБАХОВ Каральби Ахмедовиче – «Х.М. Бербеков атлы Къабарты-Малкъар кырал университет» бийик билим берген федерал кырал бюджет билим бериуу учрежденияны информация-библиотека бөлүмюню таматасына;

«Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы устазы» **РАХАЙЛАНЫ Аминат Хакимовнага** – Прохладна муниципал району «Заречное эли битеулю билим берген орто школу» битеулю билим берген муниципал казна учреждениясыны орус тилден бла адабияттан устазына;

«Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы экологу» **ДОКУКИН Михаил Дмитриевиче** – «Бийик-тау геофизика институт» федерал кырал бюджет учрежденияны экология тинтууле бөлүмюню таматасына, аны илму кыулукучуна.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **К. КОКОВ**
Нальчик шахар, 2025 жыл 26 август, №93-УГ

Ыразылыккы кыагытла бла белгилеуню юсюнден
Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны
Буйругу

Элбрус району Тырныауу шахарында болган кыыйн табиыгат болумланы кетериге кеслерин амагыанлай кюрешгенлери эмда тириликтери ючюн, Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны ыразылыккы билдирге:

АБДУЛЛАНЫ Расулну жашы Махмуджа – Элбрус муниципал району жер-жерли администрациясыны контроль бөлүмюню таматасына,

АЛАФАЙЛАНЫ Олегни жашы Кыайсынга – «Элбрус жол управление» чекленген жупуулууккы болган обществену машинист-экскаваторщикине;

АФАШОКЪАЛАНЫ Керимни жашы Азаматжа – Элбрус муниципал району Тырныауу шахар поселениасыны жер-жерли администрациясыны таматасына;

АХМАТЛАНЫ Хасанын жашы Ильякса – «Элбрус муниципал району кыолайлыккы байламлыккы, жерни хайырланыуу эмда эл молк управлениясы» муниципал казна учрежденияны таматасына;

АХМАТЛАНЫ Даниянны жашы Исмаильга – «Элбрус жол управление» чекленген жупуулууккы болган обществену тамата инженерине;

БАЙСОЛТАНЛАНЫ Заурну жашы Рамазанга – «Элбрус муниципал району кыолайлыккы байламлыккы, жерни хайырланыуу эмда эл молк управлениясы» муниципал казна учрежденияны тамата специалистине;

ДЖАНАТАЙЛАНЫ Идрисни жашы Хызирге – энчи предпринимательге;

ЗАНИЛОВ Темболат Аюбовиче – «Монолит» чекленген жупуулууккы болган обществену машинист-экскаваторщикине;

ТУГОВ Индар Исламовиче – «Жол молк управление» Къабарты-Малкъар Республиканы кырал казна учреждениясыны таматасына;

ХАПЛАНЫ Анатолийни жашы Асланга – Элбрус муниципал району Тырныауу шахар поселениасыны жер-жерли администрациясыны таматасына орунбасарына.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **К. КОКОВ**
Нальчик шахар, 2025 жыл 26 август, №144-ПГ

Ыразылыккы кыагытла бла белгилеуню юсюнден
Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны
Буйругу

Элбрус району Тырныауу шахарында болган кыыйн табиыгат болумланы кетериге тири кыатышкыны ючюн, **ОТАРЛАНЫ Магомедни жашы Мухтарга** – Элбрус муниципал району жер-жерли администрациясыны таматасына Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны ыразылыккы билдирге.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **К. КОКОВ**
Нальчик шахар, 2025 жыл 27 август, №148-ПГ

Таматаланы Ата журтха керттиликтери – ёсюп келген тёлюзе аруу юлгю

РЕВОЛЮЦИЯ ЖАНЛЫ

Тау халкъланы жашауларын 1917 жылда октябрь революция мурдору бла тюрлендиргенди. Совет кыралны кезиунде регионну жашауунда жарсылу, кыуанчлы кезиле, жетишилми шартла да болгандыла.

Къабарты-Малкъарны Кырраллыгыны тарыхыны юсюнден кысха айтханда, 1918 жылда Пятигорскда Шимал Кавказын халкъларыны II съезди бардырылады. Анда регионда совет власть тохташдырылганы, Терк халк республика кыралганы айтылады.

1920 жылда 17 ноябрде Владикавказда Терк областны халкъларыны съездинде Тау автоном социалист совет республика кыраллады, 1921 жылда 20 январда уа Битеуроссей арта толтуруу комитетни оюнуу бла анга законну мурдор бериледи. Жангы республикага Къабарты, Малкъар, Чечен, Ингушетия, Шимал Осетия, Кырарачи, казакъланы Сунжа округу киредиле. Аны арасына Владикавказ айырылады.

Алай Тау АССР-ни тарыхы узакъга бармаганды. Ол жыл сентябрде Къабарты аны кыуумундан чыгады. Кысха замандан Тау республикадан Малкъар да чыгыды, экиси да энчи автоном областла боладыла. Ол жыл 9 январда Къабарты бла Малкъар бирикдирлип, автономия боладыла. 1922 жылда 16 январда ВЦИК-ни аны юсюнден бегими кыбыл кёрюледи. 1936 жылда уа автоном област Къабарты-Малкъар автоном совет социалист республикага тюрлендирiledi.

Совет кезиуде экономика, маданият да айныдыла: юйле ишлетиледиле, токенле, клубла ачыладыла, ток бла радио тартыладыла. 1940 жылда уа Басхан ауузда Тырынаузда тау-байыкъландырыуу комбинат ишлеп башлайды. Халкыны окутуу, билим жайыу мадарла этиледиле. Миллет тилдеде газетле чыгарылып башлайдыла, китагла басмаланадыла.

Къабарты-Малкъарны экономикасында болдурулганы жетишилме эсге алынып, кыралны субъектерини арасында биринчилини санында республикага Ленин атлы орден бериледи.

СЫНАУЛАНЫ КЕЗИУЮ

Бу мамыр жетишилмелени Улуу Ата журт уруш бузды. Къабарты-Малкъар фронтха 70 миңден аслам жашын бла кызын ашырганды, аладан 12 миңден кёбюсю торлю-торлю орденле эм майдалла бла белгиленгендиле. 33 инсанбыш Совет Союзну Жигити деген бийик ата тийишпи кёрюлгендиле бла ёхтемленирге эркинбиз.

Малкъар халкыны тарыхында кёчюнчюлюк эм кыра кезиудю. 13 жылны ичинде миллетни кыраллыгы сыйрылып, сюргонде турганды. Болсада бу заманда да халкыны келечилери жигерлини, Ата журтха керттиликни юлгюсюн кёртюзтедиле. Анга уа халкыны кёп келечиси Урунуу Жигити сыйлы ата, Ленин атлы орденге, башха кырал саугалага тийишли болгандары да шагытылче этедиле.

ИТИНУЮ

Минги тауну этеклерин тазаларыкыдыла

Минги тауну этеклерин тазалау бла байламлы улуу экология акцияны кечеринде эм «Таза тау» деген сегизинчи фестивалыны аллында Кавказ.РФ биригиунно таматасыны орунбасары Беккаланы Хайса бла ушакъ этгенбиз.

Быйыл Приэльбруссьеге киркипчинки жарырга РФ-ни Экономика айнытуу министрствосуну, Къабарты-Малкъарны эм Элбрус районну оюнуучулары келирге керекдиде.

Кеслерни командаларын бизнесни келечилери да кыурагандыла, бу башламчылык а Шимал Кавказын башха тау курортларына да жайылып тебирегенди. Бир ийык алгъа «Чегетини» тегергин киркипчинден тазалагандыла.

Жыйырма сегизинчи августха бу деменигили жумушка кыатышырга 2225 адам эсепге тюшгенди. Ала-

Кёп болмай биз кыуанчлы халда Къабарты-Малкъар Республиканы 100-жыллыгын белгилегенбиз. Болсада къабарты, малкъар, орус эм регионда жашагъан башха халкъланы араларында тарых байламлыкланы тамыры ёмюрлени теренине кетеди.

ТАРЫХ

КПСС-ни XX съездинде Никита Хрущёв Сталинни репрессияларыны терсликтерин ачыкъ этеди. Ол а зор бла кёчюрюлген халкылага реабилитацияга, туугъан журтларына жол ачады, кёчюрюлген халкъланы кыраллыклары кыайтарылады. СССР-ни Баш Советини президиуму 1957 жылда 9 январда кыбыл кёрген указы бла Къабарты АССР Къабарты-Малкъар Автоном Совет Социалист республикага бурулады.

Совет Союз чачылып, Россейни политика кыралыуу алышынган кезиу Къабарты-Малкъарны тарыхында сынауу заман болганды – миллетчи кыуумла республиканы чачарга, къабарты эм таулу халкъланы бир бирлерине кыажу сюерге умут этедиле. Болсада халкъланы аланы ызындан бармай, бирлигин, айныуу, келир мамыр жашауу сайлаганды.

АДАМЛА

Къабарты-Малкъар иш кёллю, жигер, итнуилоу халкыны хайырында бюгонлюкде айныуу жолундады, экономикада, социал сферада жетишилме болдурады. КЪМР-ни Кырраллыгыны кюнунде уа миллетчи, республиканы да алгъа барыуун жалчытхан адамларыбызны сагынган аруу тёреди.

Аладан бири **Черкесланы Ортабайны жашы Ишуду**. Анга 38 жыл толгъанда (1938 жылда), КЪМАССР-ни Халк Комиссарларыны Советини башчысы болганды, 1937 жылда СССР-ни Баш Совети кыралганды, аны 1-чи чакырылыууну депутатына да сайланганды.

Къабарты-Малкъарны Баш Советини Президиумна торлю-торлю жылда малкъар халкыны айтхылык адамланы башчылык этгендиле. Сёз ючюн, аладан биринчиси **Мокъланы Гонаны жашы Азретди**.

Улбашланы Локъманы жашы Исмайыл а бу бийик кырал кыулукда кыыйн уруш жылда урунганды. Президиумну башчысына 1941 жылда сайланып, 1944 жылда мархта – халк туугъан журтундан кёчюрюлген кезиуде дери ишлегенди. Ол ВЛКСМ-ни область комитетини ишчи жаш тёлуюсюн бёлуюмне таматалык этгенди, республиканы Министрлерини советини бёлуюмне таматасы болганды.

ХАЛКЪГА КЫУЛУКДА

Баям, малкъар политиклени арасында **Уяналаны Батталны жашы Чомайны** аты бютонда белгиледи. Ол СССР-ни эм РСФСР-ни Баш Советтерини 1-чи эмда 5-чи, 6-чы чакырылыуларыны депутатына айырылганды.

Ол Кышхатауну шолуну устандындан, аны директорундан башлап Чегем, Холам-Бызынги районлада халк билим беруюню бёлуюмлерине таматасына, 1940-1941 жылда уа КЪМАССР-ни билим беруюню халк комиссарына дери жетгенди. Таулу халк кёчюнчюлюкден кыайтханда сора Чомай

Батталович республиканы Министрлерини Советини председатели орунбасары, 1959-1967 жылда КЪМАССР-ни Баш Советини Президиумну председатели болганды.

Гытыуаны Исмайылны жашы Магомед 1967-1985 жылда КЪМАССР-ни Баш Советини Президиумну Председатели болганды. Ол Улуу Ата журт урушка кыатышханды, миллет бла бирге кёчюнчюлюкде болганды. Ол Кыргыстанны бла Тажикстанны газеттеринде, Ата журтха кыайтхандан сора уа, «Коммунизмге жол» газетни редакциясында ишлегенди.

Ол кесини атын халкыда хунерли политик эмда фахмулу назмулча кыойганды. Магомед отуздан аслам назму жыйымдыкыны басмагаганды, аны назмуларына юч жоюден аслам жыр жазылганды.

Чаударланы Кысымны жашы Борисе кыралны, аны бла бирге уа республиканы политика мурдору тюрленген, озган ёмюрню кыыйн 90-чы жылларында ишлерге тюшгенди. 1973 жылда Чаудар улугъа жууапты кыулукну ышанадыла – КЪМАССР-ни Министрлерини Советини Председателини орунбасарын.

1990 жылда ол КЪМАССР-ни Баш Советини Президиумну таматасына сайланады. Бу жууапты ишде да билими, кылыгы, иш кёллюлюгу, халкына сюймеклиги бла айырмалы болганын кёртюзгенди. Совет кырал чачылып, халкыны ауарлык кысханда да, Борис Кысымович жамауат жашаудан бир жанында кыалмаганды, ол билими, сынауу бла миллетине кыулук этгенди.

Черкесланы Маштайны жашы Георгии кёл жылланы КЪМР-ни премьер-министри болганды, РФ-ни Федерал Жыйылыууну Федерация Советини биринчи чакырылыууну депутатына сайланганды. Анда Бюджет, финансла, валюта эм кредит оюула, ахча эмиссия, налог политика эм таможняны иши жаны бла комиссияны кыуумунда ишлеп, кыралны финанслары бла байламлы магъаланы документлени тинтиуге кошулганды.

Утулыаны Исхакыны жашы Ханафий таулу халкыны кёчюнчюлюкден кыайтарыу соруланы тамамлаугъа бютонда уллу кыошумчулык этгенди. 1958 жылда аны КПСС-ни КЪМР-де обкомуну бюросу секретарына сайлайдыла. 1961 жылда республиканы Министрлерини советини башчысыны орунбасарына салынганды. 1973-1988 жылда Къабарты-Малкъар илму-излем институтуна башчылык этгенди. Ол миллетни тарыхында политика оюмулуугу, кыурауу хунери, терен билими бла кыалганды.

ОНОУЧУЛА

Политиклени араларында **Чеченланы Жабраилни жашы Хусейн** артыкда белгиледи десек, жангылык болмазбыз. Ол Къабарты-Малкъарны Правительствоосуна таматалык этгенди, республиканы Баш-

чысыны Федерация Советде келечиси да болганды.

Хусейн Жабраиловични битеу жетишиллерин санап чыкыган да кыыйнды: устаз, алим, премьер-министр, республиканы РФ-ни Федерация Советинде келечиси, Советде илму, культура, билим берую, саулук саклау эм экология жаны бла комитетини башчысыны орунбасары, ФС-ни бир ненча комиссиясыны келечиси эм кёл башха кыулукыла.

Перестройка жамауат-политика жашауда тюрленюле кийиреди. Законла жарашдырыуу эм аланы толтуруучу органды араларында полномочияла юлешинедиле, законла чыгарыуучу система да алыштынады. Парламентни биринчи депутаты айырыладыла, быйыл а андан бери уа депутат корлук жети кере алышынганды. Бу кезиуде Къабарты-Малкъарны Парламентини спикерине **Жаболаны Назирни жашы Махмуд, Бечелланы Борисни жашы Ильяс, Тюменланы Хадисни жашы Мураддин, Чеченланы Ахматны жаны Ануар** башчылык этгендиле.

Жанатайлары Алийни жашы Салим Парламентни 3-чю, 4-чю, 5-чи, 6-чы эм 7-чи чакырылыуларыны депутатына сайланганды, спикерни орунбасарыны кыулугунда ишлеп, бюгон да законла чыгарыуу ишге кесини юлюсюн кошоады.

Законла жарашдырыууну юсюнден айтханда, **Улбашланы Магометни жашы Мухарбийни** сагындыргъа керекди. Ол озган ёмюрню 90-чы жылларында КЪМАССР-ни Баш Советини таматасыны орунбасары болганды. Бюгонлюкде уа КЪМР-ни Парламентини Федерация Советде келечисиди, бюджет эм финансы рынокта жаны бла комитетини башчысыны биринчи орунбасарыны кыулугунда республиканы сейирлерин кыоруулады.

ЭНЧИ БИЗ

Малкъар халкыны политиклерини арасында **Зумакулланы Мустафаны жашы Борисни** аты да энчи. Ол торлю-торлю кырал кыулуклада ишлеп, КЪМР-ни социал сферасын, экономикасын айнытууга уллу кыыйн салганды. Бюгонлюкде уа КЪМР-де Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченныйни кыулугунда республиканы инсанларыны эркинликлерин, законлу сейирлерин кыоруулады.

Борис Мустафаевич КЪМР-ни уруну эм социал айнытуу министри, КПСС-ни обкомуну биринчи секретары, ВЛКСМ-ни Ара комитетини келечиси, Къабарты-Малкъарны Айырыуу комиссиясыны башчысы болганды.

Бюгонлюкде да толтуруучу кырал власть органда малкъар халкыны фахмулу келечилери бардыла. Ол санда Правительствоога башчылыкыны **Мусукланы Тахирни жашы Алий** этеди.

Газет статьяда миллетни битеу фахмулу адамларын санап чыкыган кыыйнды. Алай таматаланы жашау жоллары, аланы республикага, халкыга сюймекликлери, аны айтынуу ючюн кеслерин аямагандары ёсюп келген тёлго ити юлго болур деп ышанырчады.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлаганды.

таза этген уллу байрамча кыалырга керекди», - деп белгилегенди Беккаланы Хайса.

«Таза тау» фестивалыны Кавказ. РФ айнытуу институт Къабарты-Малкъарны Правительствоосуна болушлугу бла кыураганды. Кавказ. РФ компания Россейни Эконо-

мика айнытуу министрствосуну оюнуу бла курортланы ишледиле эм айнытады, турист-рекреация зонала кыурады, инвестиция болууну да игилендиреди. РФ-ни Правительствоосуна бу сорулауу вице-премьер Александр Новак кыурады.

1 сентябрь – Билимни күню

Ахшы төрелени мурдорларында алгъа таукел барадыла

Баш күнде энди окъуу жыл да башланып, сабий ауазла мектеплени, бирси билим берген махемелени да толтурлукъдула. Бизни республикада уа, барыбыз да билгенликден, школаны, садиклени саны кепден-кеп бола барадыла. Билимни күню битеу да регионну окъуу юйлеринде РФ-ни эмда КЪМР-ни кырал байраклары бирин кетюрюу бла гимнлерин айтыудан башланырыкъды. Биринчи классха уа быйыл 11 мингден аслам сабий барлыкъды.

Окъуу жылгъа хазырлыкъны эмда аны башланганын юсюнден сагъына, бюгюн биз Лескен районда жангыз таулу мектепни юсюнден айтырга суйгенбиз. Школ ариу элерибизни биринде – Ташлы-Талада – орналганды. Аны тарыхы уа 1956 жылда башланганды, алай ол кезиуде мектеп сегизжыллыкъ билим берген махемеге саналганды. Мында биринчи кере сабийле да школну 1963 жылда бошагандыла.

Алай эсе да, официал хал-

боладыла. Аны бла бирге уа Мусса Тахирович окъутханлары бла дерс олимпиадалагъа къатыша, бу жаны бла да белгиленгенлей келеди. Аны КЪМР-ни Парламентинден, Жарыкъландыруу эмда илму министрствосундан, Жамауат палатасындан, бирси министрстволадан да махтау къагъытлары бардыла. Ол «Лица года» атлы халкъла аралы конкурсах да къатышып, майдалгъа, кубокка эмда грамотагъа да тийишли болгъан эди.

Саратовну кырал университетинде, КЪМКЪАУ-да, «Привание» медицина колледжде, башха жерледе билим аллыкъдыла. Аланы арасында уа экономика, информатика жаны бла усталыкълагъа юйретирикле да бардыла.

2022 жылда хайырланьырга садик да берилгенди, аны кесини да 60 адамгъа жери барды. Мекям бюгюнню излемлерине саулайда келишеди, керекли оборудование бла жалчытылынганды. Бюгюнлюкде мында

бирерча, аланы юйретирча онгла эркиндиле.

Хар къайдача, мында да ана тилибизге юйретиуге, аны сакъланырына эмда айнырына уллу къошумчулукъ этилгенлей келеди. Кеп жылланы ичинде жаш тёлуюна ана тилден бла адабиятдан Байсыланы Сагъыт Исмайлович окъутуп турганды, ол фахмусуну даражасы бла «Халкъгъа билим берууню отличниги» деген атха да тийишли болганды. Бюгюнлюкде элни мектебинде аны къолунда окъугъан сабийлени кёбюсю кеслери устазла болуп ишлейдиле.

Шёндю уа малкъар тилден бла адабияттан сынамлы устаз Гузиланы Аминат Хаджи-Муратовна окъутады. Ол дерс олимпиадалада жетишимли бола келгенин а биз да билебиз. Мектепни таматарлы малкъар тилни дерслери аз болмазларына, ёсюп келген тёлю маданиятыбызны билерлерине, газетибизден, журналларыбыздан да хапарлы болурларына къайгыргъанлай турадыла. Ала элни Маданият юю бола байламлыкъда ишлей, жашланы бла къызланы къалай юйретгенлерин а кесибиз да кёргенлей келебиз.

Озгъан жылда мектеп «Ана тилим, жаным-тиним – мени дуниям!» атлы республика даражада бардырылгъан фестиваль-эришуге къатышып, анда биринчи болуп да бизни къуандыргъан эди. Ол күн школда таза да байрам къуралып, анга саулай эл бирден къатышханча бардырылганын юсюнден газетибиз да кезиунде билдирген эди. Аллай жумушла уа, сёзсюз, жаш тёлуюн юйретиуде, бюгюнда ёз тилибизге бла адет-төрелерибизге, ахшы амалдыла. Андан сора да, ташлы талачылары «Алтын къол», «Нарт оюна», башха фестиваллагъа, жумушлагъа да къатыша, не жаны бла да сабийлени туюндюрюуге эс бурганлай келгенлерин белгилерчады.

Биз саулайда коллективде ишлеген устазланы атларын энчилеп айталмай эсек да, ала элде ёсген сабийле ёз тиллерине, туугъан жерлерине суймекликде, адет-төреге эс бура, ариу къылыкълар, ачыкъ ниетли болуп ёсерлерине къайгыргъанладыла. Аны алайлыгъын а биз жалана бу жол угъай, ишни юсю бла Ташлы-Талада болганыбызда, аланы жамауаны, мектебини келечилери бла тубей, ушакъла бардыргъан кезиулерибизде да кёре, сезе келебиз.

МОКЪАЛАНЫ Зукура.

Онгуруу

Окъучуланы болумларын ишлендиррге алланын

Быйыл жангы окъуу жылда Нальчикде 700 сабийге жангы мектеп эшиклерин керликди. Аны къурулушу «Билим беруу» миллет проектге кёре бурунгу жыл башланганды, деп билдириледи КЪМР-ни Къурулуш эмда жашуу журт-коммунал минок министрствосуну пресс-службасындан.

Ишлени кезиунде жангы излемлеге келишген бийик-технологиялы материала хайырланьылгандыла. Аны бар керек затла бла жалчытылынган уллу спорт залы эм жарагъан ашханасы да барды. Ичи омакъдан сора да, жангы излемлеге келиширча алай жарашдырылганды. Кенг эм жарыкъ коридорларында солурча жерле, саукуллары бла байламлы чекленген онглары болгъан эм сакъат сабийлеге тап болурча энчи онгла къураылгандыла. Тазалыкъгъа аслам эс бурулганды, къолбет жуугъан эм башха жерле да иги кесек бардыла.

Арт кезиуде республикада 25 школ ишленгенди. Аладан тогузуусу быйыл биринчи сентябрде ачылыккъдыла, дагъыда аллай бирине жууукъ заманда тынгылы ремонт этип бошарыкъдыла.

Эсге сала айтсакъ, быйыл школгъа 122 991 сабий барлыкъды, аладан 11 минги биринчи классланы келечилеридиле. Мындан арысында да алагъа иги болум къуарача республика къолундан келгенин аяркъ туюлды.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Солуу

Сабийле бла бир ызда болуп

Сабий солуу кюле бошалып, тюрлю-тюрлю лагерледе бла санаторийледе заманларын заукулду ётдюрген жашчыкълагъа бла къызчыкълагъа юйлерине кетер заман жетгенди.

«Жай – сабийлеге» деген программаны чеклеринде саулайда республикада 100-ден артыкъ байрам къуралып бардырылганды. Алагъа къатышханланы саны уа 40 мингден атлаганды. Бу жумушла сейир эмда эсде къалырга ётерлерине уа жаш тёлуюн ишлери жаны бла специалистле, вожатыйле, студент отрядла, «Биринчилини къымылдауу» битеуроссий организацияны тири келечилери эм «Сабийлини навигаторлау» деген проектге къатышханла уллу къыйын салгандыла.

Ала сабий лагерлеге юйретиу эм анимация программала бла жюрюгендиле. Районлада ишлеген специалистле бла юйор фестивалла, арбаз эришюле, кино кёргозтюле бардыргъандыла. Ол а ата-аналагъа сабийлери бла бир ызда болуп, заманларын сейир ётдюрюу амал бергенди.

КЪАСЫМЛАНЫ Аминат.

да уа мында билим беруу 1957 жылны сентябринде башлангандыла саналады. Ол кезиуде мектепни директору Тёпеланы Мазир Илиясович болганды эмда бу жылдан тебиреп, школ кеси да онжыллыкъгъа саналганды. Аны уа биринчи выпускниклери 1967 жылда болгандыла. 2019 жылны аллында уа жангы мекям хайырланьылыгъа берилгенди эмда анда 96 сабийге жер барды.

Андан бери башха-башха жыллада мектепге башчылыкъны кепле этгендиле эмда элни жаш тёлуюн окъутуугъа бла юйретиуге юлюшлерин къошхандыла. Бюгюнлюкде уа аны директору Цаколаны Мусса Тахировичди. Ол кеси да бу школну биринчи болуп кюмуш майдалгъа бошаганды. Ызы бла КЪМКЪУ-ну химия-биология факультетинде билимин ёсдюрюп, туугъан элине къайтханды эмда урунуу жолун биологияны устанындан башлаганды. Андан бери мектепде директорну орунбасары, таматасы да болургъа жетишип, аны айнууна къошумчулукъ этгенлей келеди.

Андан сора да, элде ата-сы, башхала да бардыргъан жумушну андан ары элте, сабийлени, устазланы да волейболгъа юйрете, алай бла да башха-башха даражалы эришюледе жетишимли да

Мектепни директоруну орунбасары уа Гузиланы Илияс Юсуповичди. Ол КЪМКЪУ-ну информатика жаны бла билим берген бёлюмю бошаганды эмда сабийлени окъутууда бла юйретиуде 18 жылдан бери ишлен келеди. Мында устаз-къурауучу уа Таукенланы Лейла Муссаевнады. КЪМКЪУ-ну бошаш, башлангандыла классланы окъутхан усталыкъны алганды. Билим берууде, аз къалып, 25 жылдан бери уруна, жетишимли да болады.

Бюгюнлюкде мектепде башха-башха дерследен 18 устаз окъутады, социал педагог да барды, бирси ишчилери да 14 адам боладыла. Алтауланы бийик категориялары барды.

Ташлы-Таланы окъучулары, устазлары башха-башха эришюлеге, дерс олимпиадалагъа къатыша, жетишимли болганлай келгенлерин да белгилерчады. 2023-2024 окъуу жылы уа мында бюгюнда жетишимлиге санайдыла, нек дегенде тогуз сабийден бири аны алтын, экиси уа кюмуш майдалла бла бошагандыла. Экеуленге уа «кюмушге» жаланды бир нечча балл жетмей къалганды.

Быйыл а мектепни беш окъуучу бошаганды. Ала барысы да энди студентле да болгандыла. КЪМКЪУ-

юйретиучюле, бирси ишчиле да жетишедиле. Бери 40-дан аслам сабий жюрюйдю.

Арт кезиуде мектепге жаш устазла да къошулгъанларын белгилерчады. Ала тарыхдан окъутхан Болатланы Танзиля, географиягъа туюндюрген Гузиланы Марат бла малкъар эмда орус тилденде бла литератураланды юйретген Сараккуланы Лейлядыла. Андан сора да, бюгюнлюкде Къайгырмазланы Альберт КЪМКЪУ-да математика факультетде билим ала турады да, ючюнк курсдан школгъа ишге келирча аны бла келишим да барды. Физика, химия дерследен устазла бла жалчытылыныу бир кесек жарысып турады. Аны бла бирге уа жаш тёлуюн бу жаны бла окургъа аз баргъанлары да.

Мектепни, класс отуларындан сора да, 42 адам бир жолгъа сыйнырча шёндюгюлю сурамла бла ашханасы, уллу спорт залы, душевойлары, сабийле кийимлерин алышхан жерле да бардыла. Дагъыда тынгылы актовый залы, китапханасы да. Информатиканы кабинетинде да хар керекли оборудованиесы жетишимлиди. Миллет проектни чеклеринде школгъа улоу да берилген эди. Башха айтханда уа, мында окъуу жылгъа хазырдыла эмда жаш тёлуге билим

Тюбешуно ишин Езденланы Танзила бардырганды. Алда ол Кязимни назмуларын окуганды, закий поэтни, философну, акылманны юсюнден хапар айтханды. Энци белгилеп айтырча шарт – тюбешуно узунуна кыабыргада экранда шайыр поэтни, аны жашаган жерини суратлары бири бирин алышындырганлай, бирде белгили диктор Созайланы Ильясны окууунда назмулары да эшитилгенлей тургандыла.

Мечиланы Кязим атлы маданият фондну таматасы Аппайланы Лариса, келген кыонакыла бла жарык саламлашып: «Бюгюн былайда тарых маганалы иш бола турады. Бу сиз келген жер, – дегенди ол кыонакыла, – халкыбызны бек сыйлы адамыны атын жюрютеди. Биз аллай адамыбыз бла байламлы жерде тюбеширге сюйгенбиз сизни бла. Кязим юч кере барганды хаж кыылгырға. Ол жолуучулукларында Тюркде да болганды. Кыдар кыарачай-малкыар миллетни адамларын, инжи минчакыла жайып, ёмюрле жолунда бир бирден айыргыган эсе да, сиз, ата-баба журтугузга термиле, аны жюреклеригиз бла кычакылай келгенсиз. Ол затны эталмай кетген ёлгенлеригизни муратлары сизде толгандыла. Бизни сизни бла Кыочарланы Земфира байламлы этгенди. Бюгюнню кюнню кыуанчын да ол бергенди», – деп, Лариса биринчи сёзюню Тюркде кыарачай ассоциацияла кыурау жаны бла ишлеген кыарачайлы поэти, халкыла аралы журналист Кыочарланы Земфирага бергенди.

Земфира, бу делегация Ата журтубуз бла шагырей болурга келгенин, аны санында алда келип кетгенге да, бери биринчи кере жол ызлаганла да болганларын белгилеп, былай байламлыкыла маганаларын айтханды. «Биз жашай келгенде, тас этген тин байлыгыбызны кеп тюрлю шартлары, адет-төрелерибизни тазалыклары сакланады бу адамлада, ары кечген ата-баларыны аманатлары, насыятхатлары болуп. Аны бла бирге ата журтха сюймекликтери да чыгарганды быланы жолгя.

Тюбешу

Тарых жолланы бирикдирген маданият байламлыкыла

Бу кюнледе Мечиланы Кязим атлы маданият фондха Тюркде жашап турган кыарачайлыланы кыаууму келгендиле. Кыонакылага тюберге устазла, журналистле, сабийле да жыйылгандыла.

Ол терен сезим келтиргенди бу кыонакыла Кавказга. Сау болугуз ахшы тюбенигиз ючюн. Арада байламлыкы не заманда да юзюлмегенлей бары деп ышанама, – дегенди ол. – Бери Кыоркымазланы Мусса да келгенди. Ол дернеки таматасыды. Миллет ючюндю жашауу, жюрек кыылларын да аны ючюн ойнатады», – деп, Земфира сёзюню Муссага ётюргенди.

Кыоркымаз улу: «Кыайда жашасак да, биз барыбыз да Мечиланы Кязим хажини туудукларыбыз. Кетерик, тас боллук туюлбюз. Мен кеп кере келгенме бери. Ата журтха тансык болуп салабыз жол ата-бабала журтуна. Тюрк – киндик кыаныбыз тамгын жер, Кавказ – Ата журтубуз. Мени ата-бабаларым 130 жыл мындан алгя кечгендиле Тюркге. Кетген заманлары 150 жыл бла да саналганды да бардыла. Ана тилибизни,

адет-төрелерибизни унутурмагандыла ол жылла. Мындан ары да алай барлыкыды деп ышанама. Ана тилибизни унутурмагандыбыз, унутурук да туюлбюз. Аны унутсак, нени да унутуругубуз хакыды. Ол затны халкыбызны сыйы, бети болган Кязим бла Кыайсын да унамазла. Биз, кыарачайлыла бла малкыарлыла, 87 миллион адамны ичинде 50 минг болабыз. Ата-баба журтларынды айырылган кеплени тиллери унутулуп, кетип барады. Биз а башха не жерде жашасак да, аны унутмайбыз. Бютюнда кыаты тутабыз. Жыл сайын бизде июль айны биринчи солуу кюнунде «Нартланы той кюнлери» деген байрам барады. Сизни анда кёрюрге сюерик эдим», – деп, Кыоркымазланы Мусса бизге былай онгла берген Россияни Президентине, Тюркню таматасына да ыразылыгын билдиргенди. Ызы бла Кыашхатаудан устаз,

РФ-ни билим бериуюню отличниги Чеченланы Ариужан сёлешгенди. Ол ана тилни саклауда, адет-төрелени билиуде Кязим хажини назмулары кыалай эслерча кыошумчулук этгенлерин эсгертгенди. Ызы бла аллай уллу шайыр тиширину кыадарына жарсыганын, аны жашауун жарык, женгил этерге сюйгенин да белгилеп, сёзюню кесини школундан келтирген, ол хазырлаган сабийлеге бергенди.

Кязимни «Тарыгыу» деген назмусун – Цепишланы Эльвира, «Жашыма» дегенин да Кыазакыла Амина окугандыла. Кыулийланы Кыайсынны «Алгыш» деген назмусун а Алботланы Алийхан айтханды. Назму айтханланы араларында КМР-ни сыйлы артисткасы Мамайланы Фатима да болганды. Назмула асыры терен сезим бла айтылгандан, залда шолук зынгырдай эди. Кыонакыла, ала бла тю-

берге келгенлени да жыр бла Мамайланы Фатима, Батчаланы Лидия, Езденланы Танзила, Сарбашланы Аскер бла жаш жырчы Газаланы Исмайыл кыуандыргандыла. Улбашланы Тамерлан – «Кыама тепсеуюн», «Кыол жаулук» деген тепсеуюн уа «Насып» тепсеую кыаумдан Улбашланы Эльмира бла Гонокон Азамат кёргюзгендиле. Узакдан келген кыонакыла сыйларны Эфендиланы Ренат бла кыарындыш Тамерлан дауурбас кыагыуда усталыкларын туура этгендиле.

Ол кюн алагя жюрек сёзлерин кепле айтхандыла. Аланы санларында Мусукаланы Сакинат бу байламлыкыла башланганлы отуз жылга жуук болуп келгенин, Тюркде жашаган кыарындашларыбыз, эгечлерибиз бла бизни арабызда биринчи кёпюр салган Мызыланы Кыаншаубий болганын эсгертгенди. Кыулийланы Кыайсынны 70-жыллыгына Тюркден келген тынгылы кыарачай-малкыар делегацияны ыразылык бла эсге салып, Кязимча, Кыайсынча закыйлерибиз бюгюн да араны байлап, арада тейри кылыч орнатып турганларны жюрегинден ийнанганын билдиргенди.

Кыабарты-Малкыарны сыйлы журналисти Шауаланы Разият, кыонакыла келгенлерине ыразылыгын билдирип, басма байламлыкыла юслеринден да айтханды. «Бизни жамауатыбыз сизден не заманда да хапар саклап турады. Жазганыгыз малкыар тилде чыкыган «Минги-Тау» журналда, «Заман» газетде да басмаланырыкыды», – деп, аланы ол ишге келгендиле.

«Нюр» журналны баш редактору Сабанчыланы Арипа, Тюркде бир неча кере болганын, танышларын, этилген асыл ишлени да эсгерип, сабийлеге деп чыкыган «Нюр» журналны номерлерин бергенди кыонакылага саугыга.

Байсыланы Ахмат, журналист, белгили суратчы, тюрк тилге да уста, анда иги кесекни турганын айтханды. Ол, тюрк халкына ыразылыгын да билдирип, кыонакылага саулук, узак ёмюр тежегенди.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Эришу

Тууган жеринги билирча

КМР-де «Биринчилени атламары» регион бёлюм кыурап, Минги тауну этегинде «Битеуроссей юннат экспедицияланы» регион кесегини проекти бардырылганды.

Командала ишлерин жаз башында окуна башлаган эдиле. Экспедицияга битеу билим берген школаны мурдорунда ишлеген юннат клубла, ююрле да кыатышырға боллук эдиле. Муниципал кесегине кыатышанла алты практика борчну тамамлагандыла эмда проект ишлерини чеклеринде Кыабарты-Малкыарны айт эм тарых маганалы жерлерине экспедиция маршрутла кыурагандыла.

Алай бла юч ююр командда эмда беш клуб, бек иги кёрюмдюле болдуруп, Минги тауну этегинде бу кюнледе тюбешгендиле. Биркюнлюк жолуучулукну чеклеринде, анга кыатышанла алты стан-

цияны ётюз, тинтиу ишлери бла байламлы борчларын эмда жетишмиле тамамлагандыла.

– Жолуучулук – табигыатны жашырынлыкларын эмда юннатланы ишлерин билиуде аламан онгду, – деп хапарлаганды «Биринчилени атламарыны» регион бёлюм кыураган проектин башчысы Чочайланы Мариям. – Юннатланы клубларына киргенле, ата-аналары бла чыкыганла да тууган жерлерини табигыатын кеси кёлери бла кёрюп, тинтедиле. Ол шарт а тамамларга кыолгя алган ишни бютюн тынгылы этерге эмда аны эсде кыалырча болууга уллу себепликди.

Битеу регион бёлюмлени эсеплерине тийишлиликде битеуроссей рейтинг кыура-

лыкыды, бютюн кеп балл алган командала федерал кесекке кыатышырыкыдыла.

Финалгя чыкыганланы атлары уа сентябрьни ахырында белгили боллукдула.

– Аслан, бу усталыккы кыалай бла сайлагансы?

– 1964 жылда Хушто-Сыртда тууганмы. Ол заманда, хар таулу юйорча, биз да малсыз болмаганбыз. Атабыз колхозну малын кютгенди. Аны себепли гитчеликден малгы кыараргы юйренгенме, бичен ишлегенме, кыошда жашауну бек жаратканма. Алагы сыймеклик кыанымда болган сунама. Мени оюумна кёре, малын сыймеген ветеринар болаллык тойюлдо. Усталык сайларгы керек болганда да, атабыз, анабыз да элде жарарча усталык сайласам ыразы болгандыла. Андан сора да, элде мал доктор болуп ишлеген жуугуубуз Жансуулан Сафар: «Кыарт болганма, оккуп боша да, мени орунума келирсе», - деп таукеллендирген эди. Алай бла Прохладныйде Терк эл мюлк техникумну ветеринар бөлүмүнө киреме. Оккуп бошагынан сора ишлерге Новгород областын Холм шахарына жибердиле. Бир жылдан тамата ветеринар врач боламы. Эки жылдан сора уа «Находский» совхозга тамата этип саладыла. Алай бла кырал чачылгыны анда урунганма.

Республикага кыайтханымда, 1992 жылдан башлап Хушто-Сыртда врач-эпизоотолог болуп турганма, биринчи кюнден башлап биргеме оккупан ветеринар Тохаланы Кыайсын бла ишлегенме. Ол дуниясын алышханлы эки жыл болады, жаннети болсун. Андан бери тамата ветеринар врач болуп урунама.

– Бюгюнлюкде элде малланы саны азая барады, деген тарыгыуланы эшите-эшите турабыз, сизде уа хал кыалайды?

– Арт жыллада малланы санына кыошула барады, аланы асламысы жайлыкыла кечинедиле. Арбазлада уа кёбюсонде ууак малла тутадыла. Орта эеп бла алып айтханда, 600 кыой бла эчки барды. Элде мал тутаргы кыыйн болганды. Бош жер кыалмаганды, ортакыга берилип хайрыналадыла. Аны себепли тийреде тууарла отларча жер кёп жокту, мал аш да кюн сайын багы бола барады.

Иш болмай, жаш адамланы кёбюсю тыш регионлагы кетгендиле. Болсада жерлеринде бир мадар этерге излегенле бирлишип, кыошла кыурайдыла. Алай бла бусагытда оюоч кыошда 1400 тууар, 400 ат эм 300 чакылы як тутадыла. Ала Ламгыт, Жыгышкы, Кыя-Арты жайлыкыла, Мысты-Кыол, Ара-Боран, Жора эм Годжорю кыышлыкыла кечинедиле.

– Кёбюсонде кыалай арууладан багысыз, аладан сакылар ючюн а не этесиз?

– Саулай алып айтханда, арбазда, жайлыкыда да кёбюсонде малын арууганын сылтаулары бирди. Тауда мал суукыга, кюн иссиге тезалмаса, ёпкелери кыыйнады эм туяклары да юйренмегенден, жунчутургы боладыла.

Айтханымча, мал арууса, багыбыз, профилактика ишени бардырабыз, эсгертиле беребиз. Январдан башлап апрельге дери тууарлагы талак аруудан, гебохан, сапырандан, ашурдан, надулярный дерма-

31 август – Ветеринар ишчинни кюню

«Малгы багыу уллу жууаплылыккыны излейди»

Ветеринар деген магналы, аны бла бирге кыыйн усталыккы сайларгы кёпле таукел болалмадыла. Болсада тау элде да, насыпха, алайла бардыла. Биз Ветеринар ишчинни кюнюно алында кёп жылланы усталыгына кертичелей кыалган хунерли мал доктор, районну да депутаты Тохаланы Наныккыны жашы Аслан бла ишини юсонден ушак этгенбиз.

титден, бруцеллездан, пастереллездан, туберкулёздан, кыуруган аруудан прививка этебиз, кыан алабыз. Ууак маллага да кёмеден, ашурдан, сибирская язвадан, инвазоз арууладан (суулчанадан) дарманла салабыз, губуладан кыоруларча креолинде жуундурурча, дизинон чачдырырча эсгертиле беребиз. Атагы сапдан (ат аруудан) дарман салабыз. Кыанатылагы да кёбюсонде ётюрюк эминадан, чыпчык гриппден вакцинация салынады. Насыпха, бюгюнлюкде республикада жайылыгы кыоркуулу эмда кыайгырырча жукыган аруу жокту.

Бусагытда адамла малларына, итерине бла киштикерине окуна бек сак болганларын белгилерге сюеме. Ийнеклерини сюту таркыайса, ол бир торлю кыыйналса, олсагыт билдиредиле, дарманны эм витаминли да кыызганмайдыла.

Болсада аруу тышыннан келтирилген малдан жуугаргы боллугун унутургы жарамайды. Ол себепден эллилеге, ветеринар ыразылык бермей, мал сатып алмазларын кыаты эсгертебиз. Жукыган арууланы 90 проценти адамгы да заран салыгы боладыла. Аны ючюн, эм биринчи, адам кеси элти болургы тийишлиди.

– Ишигизде чырмакы сылтаула уа бармыдыла, хар не да жетемиди?

– Керек дарманла бла тынгылы жалчытылынабыз. Транспорт орунума кесибизни машиналарыбызны хайрыланабыз. План бла этилирге керек прививкалагы кесибиз барабыз, башка кезиледе уа иелери кеслери этледиле. Жарсыгыга, кадрла жетмейдиле, жаш адамла келирге итинмейдиле деп, кёп элде жарсыдыла.

Насыпха, арт заманда бизде бу жаны бла болум иги жанына тюрленгенди. Бир жыл чакылы болады Гижигиланы Кязим бизде урунганлы. Андан сора да, эки ай мындан алгыда Тохаланы Мырзахан да кыошулганды. Жашла «Ветеринар» бөлүмнө бошап, иги кесек заманны аскерде кыулук этгендиле. Элде юеулен керек эди да, планын толтурганбыз. Кыруу тарыгып турган айпыды.

Мындан арысында, чырмаулагы да кыарамай, тийишлисича ишлерге кыореширкибиз.

– Юйорюнюно юсонден да айтсагыз эди?

– Юй бийчем Бауаланы Земфира бла жаш бла кыыз ёсдюргөнбиз. Экиси да бийик билим алгандыла. Асият Янкойда Бечеллада эрдеди. Азамат аскерде кыулук этеди, ол да юйдегилиди. Бусагытда Узак Востокда чекни саклайды. Алты туудугум барды – барысы да жашладыла. Алагы кыууна жашайбыз.

– Байрамыгыз бла байламлы коллегаларыгызга не айтыргы сюесиз?

– Малла болган чакыда, ветеринар усталык керекди. Ол кыралны кыоркуусулугу бла байламлы деп, таукел айтырчады. Ишибиз тынчылыккы, юсю-башы кирсиз болургы излеген адамгы келиширча тойюлдо. Танг эрттенде, солуу кюнде эм кече ортада окуна сёлешип чакыргыла боладыла. Ол себепден малын, жаныуарны сыймеген, ветеринар усталыккы сайламайды. Аны сайлаган а бу жумуш тынч болмаганын, малгы багыу эки кереге жууаплы болганын ангыларгы керекди.

Мен коллегаларымы байрамыгыз бла алгышлай, ишлеринден, жууук-ахлуларындан кыууларын, саулукула, насылы болурларын сыйгеними билдиреме.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

Брифинг

Кыоркуусулуккы жалчытыргы хазыргыла

КыМР-де МВД-да бардырылган брифингге жангы окуу жылын алында право низамны саклаучула сабийлени кыоркуусулуккыларын саклау жаны бла кыалай мадарла толтурулганлары белгиле этилгенди. Журналистле бла тубешууге Жолда жорюно кыоркуусулугу жаны бла кырал инспекцияны башчысы Юрий Бегидов бла полицияны участка уполномоченныйлерини ишлерин кыурау эм акылбалык болмаганланы ишлери жаны бла бөлүмнө башчысы Роберт Керфов келгендиле.

Юрий Бегидов жай солуу кезиуде сабийле, водителыде да бир бирлеринден «солуганларын», алай окуу башланганлай, жангыдан жолда болумга юйренирге тубешууге белгилегенди. Ол себепден а дерсле башлангыны ата-анала бла сабийле юйден шолкогы эм артка кыоркуусуз жолну белгилерге керекди. Жолдан жауу ёткен кезиуде жоруккыны ангылатыу бютюнда магналды.

– Светофорда чырак белгилени ангылатыргы тийишлиди. Аны бла бирге уа водител сабийни кёренин, машина тохтап, жол бергинчиге сакларгы кереклиси юйреткиди. Андан сора да, юслеринде светоотражателы жорюторге керекди. Кюз арты-кыш кезиуде жол аман кёрөндө, аны ючюн сабийлеге жарык кийимди кийдирирге тийишлиди, - дегенди ол.

Полицияны билдиргенча, жай солуу кезиуде жолда сабийлени кыатышыуу бла болган аварияланы саны 30 про-

центге, алада ачыгыланы саны уа 37,5 процентге азайганды.

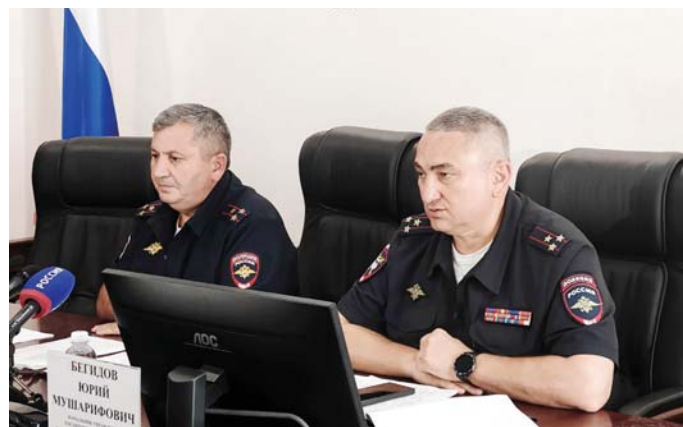
Сёз акылбалык болмаганланы энчи машиналада эмда пассажир транспортда, школ автобускада жорютоюно юсонден да барганды. Юрий Мушарифович бийыл 1 сентябрьде жолда жорюно жоруккына тюрлениуле кийирилип, энди сабийни жаланда каркасный шинтикде жорюторге жараганын билдиргенди.

– Ала кеслерини хайырлыккыларын кёргозгендиле. Алай шинтикде болган сабий аварияны кезиунде ачымайды, - дегенди эмда сабийни машинада жорютою жаны бла жоруккыла бузуклык этген жууапха тартылганын, анга тазир 3 минг сом болганын айтханды.

Окуу жылын алында уа полициячыла шоллада ата-аналаны жыйылуларына кыатышдыла, алада ангылатыу ушакыла бардырадыла. 1 сентябрьден ДПС-ни машиналары билим беруу учрежденилагы жууук жерледе кыулук этерикдиле, инспекторла шолланы тийрелеринде низамлыккы жалчытыркыдыла.

Сёзюно ахырында кырал автоинспектор жолда жорюуге кыатышханланы барысын да бир бирге хурмет этерге, сабийле жолда сунмай чартларгы боллугун унутмазгы, сак болургы, жоруккы кыан бла жазылганларын эсте тутуп, аланы толтурургы чакырганды. «Сабийлеригизге ариу юлгю болугуз деп тилеим», - дегенди ол.

Роберт Керфов а билим беруу учрежденилагы кыоркуусулуккы кыалай жалчытылынганын, мекамлада терроризмге кыажу жоруккыла кыалай толтурулганла-

рын эм акылбалык болмаганла бла бардырылган профилактика жумушлары юслеринден билдиргенди. Ол шолларыны тийрелеринде буруула, видеокамерала орнатылганлары белгилегенди. Алай жоруккыны сакламаганыла да бардыла. Ала ачыккылып, эсгертиле этмедиле, кемчилик кыалай кетерилгенлери контрольдады.

– Шоллада барысында да кылауура бардыла, ала мекамгы окуучуладан эм устазладан башка адамлагы кирирге эркин этмедиле. Алай бир-бир муниципалитетледе бу жаны бла кемчиликке энтта кетерилмегенди, - дегенди ол.

Роберт Керфов акылбалык болмаганланы аманлыкылагы кыатышдыруудан саклау жаны бла мадарланы юслеринден да айтханды. Ол РФ-ни УК-сына кийирилген жангычылыккыны да билдиргенди. Алагы кёре, кесини атына банк картаны алып, аны башхалагы бер-

генле, неда социал сетъледе аны атына жазылган бетни башхалагы ачык этип, алай бла уа аманлыкыла этилген кезиледе жууаплыккы кийирилгенин ангылатханды.

Жай солуу кезиуде ич ишле органлада профилактика эсепде болган сабийлеге энчи эс бурулганды, аланы солулары кыуралганды. Профильли сменагы жюз сабий кыатышханды. Андан сора да, ала спорт бла кыореширча, жамауат жашаугы кыатышырча мадарла этилде. Роберт Хатуевич айтханыча, профилактика эсепде турган сабийлени кёллери «Биринчилени атапмалары» жаш тёлү организациягы киредиле, аланы жыйылуларына тири кыатышдыла.

Брифинг ахырында полициячыла журналистлени сорууларына жууапла бергендиле.

ТИКАЛАНЫ Фатима.
Сурат авторнуду.

Муса, жашы Мурат, юйдегиси Мура алгъа тап жашап башлагъан эдиле. Улуу юйлер, ариу терек бахчалары. Эшиклерине да кыангачык уруп: «Мында юч Му жашайды», - деп. Къалай тюбеген эдиле бу юч Му бир бирге? Мура сабий театрда ишлей эди. Бир жол Муса ары жашчыгы бла келеди да, кеп кулгенден экиси да арыйдыла. Сора гюлле бла бирге сахнага чыгъадыла, ызы бла Муса Мураны кафеге, андан сора шахарда жаяу айланаргъа чакырады. Жашчыгы уа ышаргъанлай, кулгенлей тура эди.

Юч жылны, хирург болгъанлыкыгъа, Муса юйде сабий бла туруп, анга аш этип, жомакъла окуп жашай эди. Аны юйдегиси, сабий тапханлай, Америкагъа ишлерге кетген эди. «Тенглерим чакырадыла. Сатылып башлагъанды фирмаларыны кийимлери, мени хар кырагъан моделие бюсюредиле адамла. Жолгъа! Жолгъа! Алгъа! Сен а, мен бир кесек анда тамырланганлай, Муратчык бла жетерсе ызымдан», - деп, соргъаны-сурагъаны болмай, узакъ кыралгъа учуп кетеди. Алгъа кюн сайын бир бирлерине селеше эдиле, арта уа аздан-аз, кюнлени бир кюнюнде уа жокъ болады ана Америкада. Ишими кеп эди, огъесе биягъы башха кыралгъа кетди, ким билсин? Алай не кеси селешмей эди, не жууап бермей эди.

Муса аны атын сагъынмай эди, жашчык да унутур деп ийнана. Сора юзmez жутхан сууча ызысыз жокъ болгъан аны орунуна кеси сюелди. Ата да, ана да болургуа корешгенди. Аха уа, юйде турганлай, хирург къалай ишлеркиди? Саулукъну юсюнден онлайн курс ачып, аны бла сом-шай тошюрюп башлайды. Няня алып, ишге чыгъайым, деп тургъан кезиуде Мурат бла сабий театрда барып, Мураны кереди...

Биринчи кюн окъуна, ючюсю да суу боюнунда айлана тургъанлай, Муса: «Мен билеме: биз, юч Му, бир заманда да айырылыкъ тойлоубоз. Сени тюз кергенлей, ангылагъанма аны», - дейди. Мура ол заманда: «Мен сахнагъа чыкмасам, сабийлени кулгенлерин эшитмесем, ёлюп къаллыкъма», - деп жууаплагъан эди. Муса: «Юйде Муратха хар кюнден спектаклье кыра да тур, эркинсе. Юйюбоз да, бахчабыз да уллу. Къайда да сал сахна!» - деди. Ол хирургияны магъанасын ангылай эди, театры уа - угъай.

Къурайдыла юйюр. Жууукъ заманда Муса ишге чыгъады. Операцияла, конференцияла, доктор диссертацияны къоруулау... Жокъ эди Мусаны не жашына, не Мурагъа заманы. Жашчыгы уа терезеден жолгъа кырап сагъатла бла тура эди. Жолда уа башха адамла, атасы жокъ. «Мухаддан мудах болуп барады Мурат. Сен а эслемей-

се. Сабийинге бир сагъат заманынгы нек бөлмейсе сау кюн узунуна?» - деп, тырман эте эди Мура. Алай Муса анга жууап къайтаргъа окъуна тапмай эди кырау, операциялары кепден-кеп, заман а аз...

Ол эслемеген эди Мурат не кюн селешмей башлагъанын. Эслемеген эди, не заманда ышармай башлагъанын. Бир кюн Мура: «Муса, тохта бир такыйкъагъа окъуна. Тохта, айтханымы эшит. Мурат бир сёз да айтмагъанлы сау ыйык болду. Ышаргъан да этмейди», - деди. Медицина арала, белгили клиникала, профессорла...бир жерде бир алим да сабийге не болгъанын айталай эди. Бир жол а Мусаны Америкада конферен-

Жашау халпа

Жюрек жылыуму болур бек кючлю доктор?!

циягъа чакырадыла. Самолёт а жарты жолда бир гитче аэропортха кючден жетеди. Эки кюнден учарык эди самолёт. Эки кюнден!

Кече къалыр жер жууукъ элчикде тарбарыксыз, дейдиле. Такси а жокъ. Жауу тёрт сагъат барады Муса. «Жаланда бир жол барды мында, ажашырык тойлоубоз», - деген эдиле аэропортда. Кече арасына жетеди элге. Кырангы тегерек-баш. Жаланда бир юйде чыракъ жана. Муса эшикни кыагъады. Бир тишируу эшикни ачып: «Сау келигиз, къонак. Аэропортдан болурсуз?» - дейди. «Сау болугъуз, эки кече къалыргъа керекди манга рейсиме дери. Ненча десегиз да, телерме», - дейди. «Киргиз юйге. Мен Анаитме. Жашчыгъа - Таш», - дейди. Муса сейирге къалады: «Таш деп ат бармыды да?» «Билемисиз, алгъын атын торлендирип, кесим Таш атагъанма», - дейди Анаит. Сора Мусагъа аш-суу кырау, жашау халарын айтады.

«Къыйынлыкъ келгинчи, сынау эшикни къакъгъынчы, бийю юйюрле да бир кибик жашагъан сунама. Мен да эрим бла кёкде учуучу эдим, ол - пилот, мен - стюардесса. Бу юйюкледде аэропортда ишлегенле жашайдыла. Ала бир ай мында, бир ай а шахарда фатарларында турадыла. Пилотла къарт болгъандан сора, жашлагъа сатадыла юйюкленни. Биз юйюр кырагъанда, мында аллай той болгъан эди! Артада жашчык туады. Сора тёрт жылы тогъанда уа, ауруп башлайды. Мен шахарда фатарымы сатып, муну элтмеген жерим къалмагъанды.

Сау жылны-жоллада, балам неден къыйналгъанын а бир доктор да айталамды. Эрим башха ишге кечюп, шахаргъа кетди, менден айырылды, жангы юйюр кырады. Билемисиз, хар инсан да насыпкъы жашаргъа сюеди. Мен аны ата болалмагъаны ючюн терслемейме. Ата болургъа кюч керекди. Жокъ эди аны кючю. Бир жол а, битеу медицина араладан, белгили клиникаладан сора, бир билгичге барама да, ол а, Муратны кезлерине кырап: «Мыйысындады сылтау. Мыйыны ачып, сизге болушаллыкъ жаланда Австралияда жашагъан хирург Мусады», - дейди. Мен окъугъан эдим ол Мусаны юсюнден, алай анга Австралияда жетерге, багъуу ючюн да телерге

сен да, Мурат да! Мен ойнап айланганча, манга тырман этгенинги къый. Хирургладан менден кеп операция этген жокъду. Къый мени жеримде, тийме. Сюемисе театрда къайтыргъа, къайт!

- Муратны къоюлму? Анасы атханды балачыкны, ызы бла сен, атасы, унутханса аны, энди мен къоюп кетсем, ол ёлюп къаллыкъды.

- Сора не этейим мен? Айт!
- Сабийинге кюн сайын бир сагъатынгы саугъала.

- Мура... Мен бир иги жукъламагъанлы жыл болады... Операционныйны полунда ненча керек къалкып къалгъанма, диваннга окъуна жеталмай. Сен а мени бир аман адамча суратлайса. Мурат а ёле тура эсе, мен не этейим? Мен аны элтмеген жер къалмагъанды. Медицина да битеу саусулзаны къухарып бармайды.

- Къолундан келгенин этмейсе. Этмейсе! Мурат уллу адам тойюлду, ол сени балангды. Сен уллу адам бла сабийни араларында башхалыкны ангылаймыса? Сабий атасын-анасын излейди. Биз а сени уппа этерге да тапмайбыз.

- Хо, сени айтханынгы этейим, операцияланы азайтайым, юйде сизни къатыгъызда кёбюрек заманын турайым. Ол болушурукъ эсе...

- Болушурукъду. Туугъан кюнюне операция салма, юйде бол.

- Хо. Конференциядан къайтханлай, юйде байрам этейик.

...Энди Муса ангылай эди: жолда эки кюн тас бола турады... Алимле аны доклады ючюн жыяла амал, конференцияны эки кюннге кечюрюрге боллукъ эди. Алай Муратны туугъан кюнюне къайталыкъ тойюл эди юйге. Биягъы селешеди конференцияны кырагъанлагъа. Ала Мурагъа бла Муратха билетле аладыла.

Конференцияны биринчи кюню, даулашла, тюбешиуле, жангы багъуу амалланы юсюнден халарла...Экинчи кюн а Муса операция эте эди, Мурат бла Мура - коридорда. Битеу больница - гюлледде. Муратха кеп саугъала келтирген эдиле врачла, медсестрала да. Беш сагъат барды операция. Журналистле да келген эдиле больницагъа, алай Муса: «Пресс-конференция тамбла боллукъду, кечгинлик, жашымы туугъан кюнюн белгилейбиз бююн», - деп, байрам къайгылы болады. Больницаны арбазында концерт кырадыла. Хар артисти Муса кеси айта эди. Мура: «Сен театрда ишлерге керек эдинг», - деп кюлду. Мурат да ол кюн ышарып, атасы анга саугъа узатханда: «Сау бол», - деди. Ким билсин, сюймеклик таркъайгъаны ючюнню бийлеген болура ауруула бу дунияны? Сюймекликми болур бек кючлю доктор?!

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 7. Хузум кийимли жарлы адам. 8. Бауурдан бла ич жаудан этилген азык. 11. Бир жумушну къолгъа алгъан бир къауум адам. 12. Кысхаетек деген магъанада жюрюген сёз. 13. Ачык къолулукъ, халаллыкъ. 16. Жангы келин алда аны артына букъгъанды. 17. Кирсиз этиу, тазалау. 18. Тоулу суусап. 20. Адамны бет норуу. 21. Кинода, театрда ишлеген адам. 22. Бир тюрлю бир ниет бла халкыны алгъа элтген адам. 23. Кеп жылланы Ич ишлени министерствосунда ишлеген тоулу полковник кыз Биттирланы ... 25. Ол Нальчикден халар айтады кюн сайын. 29. Къыйын кюнде таукеллик беруу. 31. Ол дунияны къухарлыкъды дейдиле. 33. Иги кесек жол сюрген адамгъа келеди ол. 35. Адам ёлсе этедиле ол хычинни, ашагъанла тошлеринде кюрюрча. 36.

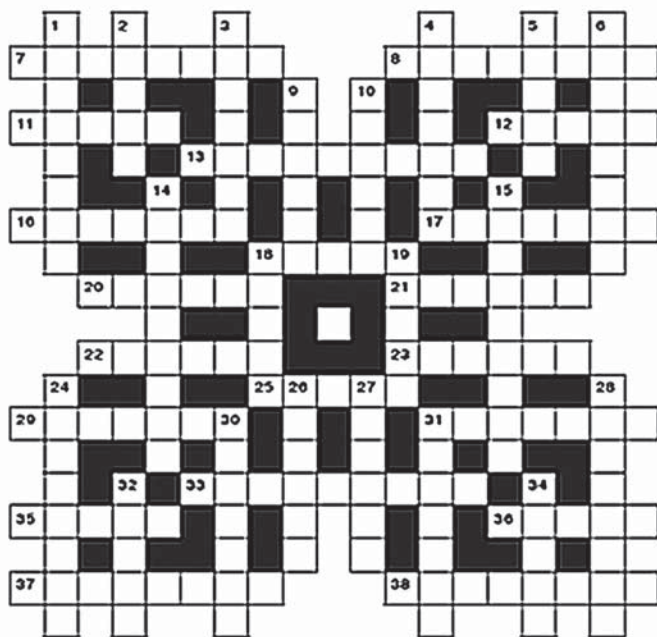
Дуняда бек сыйлы китап. 37. Байракъ герб, гимн... аны белгилеридиле. 38. Къанатлы.

ЁРЕСИНЕ: 1. Эгечни бек уллу сюймеклиги. 2. Кюч. 3. Ханны кызы. 4. Атны арт жанында жюк къысыучу жер. 5. Атны, эшекни жарасы. 6. Малны ич жауун кыуургъанда къалгъан кесекцикле. 9. Уллу къойчу ит. 10. Жаш адамла сюйген кыл къобуз. 14. Азияда жашагъан къыралны адамлары. 15. Иш этгенде жигерлик. 18. Муслиман динде «Аллах уллуду» деген сёз. 19. Эрттегили тишируу ат. 24. Адамны, алдан сагъыш этип, ол кетгенде, башхагъа атагъан ырысхысы. 26. Биринчи профессионал тоулу композитор Байчеккуланы ... 27. Илгикни иши. 28. Толкъун-толкъун бурулгъан чачлы адам. 30. Сууукъ болууну шарты. 31. Ёлчмени бир тюрлюсю. 32. Тиширууну, аны баласыны, от жагъаны теириси. 34. Христианла ёлгенлерин аллай орунда басдырадыла.

Газетни 102-чи номеринде басмаланган сёзберни жууаплары:

Энине: 5. Габара. 6. Азамат. 10. Жоргъа. 11. Салих. 12. Атыруучу. 15. Байрам. 18. Кирпич. 19. Тебируу. 20. Биченлик. 21. Бездириу. 24. Учкекен. 26. Игилик. 27. Зиндан. 31. Тизгинлилик. 33. Алтын. 34. Базук. 35. Башкес. 36. Бирлик.

Ёресине: 1. Барамта. 2. Базарчы. 3. Саугъа. 4. Шахар. 7. Чорбат. 8. Тирилюу. 9. Тирлик. 13. Таукеллик. 14. Билгичлик. 16. Темирчи. 17. Берекет. 22. Чекчиле. 23. Эгетле. 25. Саулукъ. 28. Мирзеу. 29. Шинтик. 30. Къытай. 32. Башил.

Байрам

Моданы ыйыгына кыатышадыла

Москвада 28 августдан 2 сентябрьге дери бешинчи кере төрели Моданы ыйыгы бардырыллыкды. Анга Кыбарты-Малкырдан юч бренд кыатышырыкдыла.

Сау ыйыккыны моданы сыйгенге, аны ангылаганла, дагыда көрмючлеге кыараргъа келгенге ариулуккы дуниясында жашарыкдыла. Жаланда Россейден угъай,

Армениядан, Бразилидан, Гватемаладан, Индиядан, Никарагуадан, Кытайдан, Тюркден, ЮАР-дан да жыйыллыкдыла модельерле Москвага. Битеу да эки жүз бла жыйырма бренд боллукду, ол санда Кыбарты-Малкырдан ючюсю: SaiJamin, Hatsibana, Akkulova Albina.

Көрмючлени көбюсю «Зарядье» паркада боллукдула, бир-бир модельерле уа кыарачуланы чыгармачылыклары бла «Паркинг Галереяда», ВДНХ-да, А. С. Пушкин атлы суратлау искусстволаны музейинде шагъырей этерикдиле.

Дагыда бу уллу байрамны чеклеринде мода жаны бла экспертле лекцияла окурукдыла, модага жораланган

кысыха метражлы фильме көргюзтюлукдюле.

Аккыулланы Альбина «Горлица» деген коллекциясын элтгенди бу халкыла аралы байрамга. Анда Кавказны макъамлары да, славян халкылары маданиятлары да эсленедиле. Дагыда «Зарядье» паркада сейирлик көрмюч боллукду: Россейни ара эм шимал регионларындан, Татарстандан, Башкортостандан, Уралдан, Якутиядан, Тывадан, Кыбарты-Малкырдан, Дагыстандан халк кийимле көргюзтюлукдюле.

Андан сора да, ючкюнлюк форумда сатыу-алыу келишимле этерикдиле. Мода халкылары, кыралланы бирлешдирген кючдо.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Мадар

Ичер суу жетиширикди

Бююнюлюкде Басхан районда «Шимал-Кавказ федерал округну айнытыу» кырал программага кере бир кыауум элни таза суу бла жалчытырча уллу инфраструктура проект бардырылады. Аны кезиунюнде 79 километрге суу баргъан ыргыла салынырыкдыла.

Эсте сала айтсакъ, быллай уллу эм маъаналы жумушну КЪМР-ни Башчысы Казбек Ковков Россейни Президенти Владимир Путин бла тубешгенден сора бардырырга онг табылганды. Ызы бла Марат Хуснуллинни башчылыгы бла бардырылган регионланы айнытыу жаны бла Правительствоу комиссияны президиумуну жыйылыуунда Басхан районда суу ызла тартылырча проектте бюджетден ёнкюч бёлюнюрча кыабыл керюлген эди.

Проектни Басхан шахарны администрациясы хазырлаганды, аны чеклеринде онеки суу сакланган жер ишленирикди. Ол хайырларырга берилсе, Атажукно, Басхан, Баксанёнок, Дыгульгей, Исламей, Псычох эм Заюково элени, саулай 120 минг адамны, таза суу бла сылтаусуз этерикди. Андан сора да, аслам энергокюч

кыоратхан иги кесек скважина да керек боллук туюлюдюле.

Планнга кере объектни быйылны ахырындан кеч кыалмай хайырларырга берирге мурат этиледі.

Саулай алып айтханда, «Жашау этерге инфраструктура» миллет проектте кирген «Коммунал инфраструктураны жангыртуу» федерал программага кере Кыбарты-Малкырдан 2025-2027 жыллада таза суу бла жалчытырча 22 объект ишленирикди. Аны хайыры бла 58 минг адамга ичер суу сылтаусуз жетиширча онг табыллыкды.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Социал фонд

Инсанланы энчи кыауумларына кыайгыра

Инсанланы энчи кыауумларыны ише алган юридический лицоголга, энчи предпринимательге коммерцияла болмаган организациялага, сакъатланы битеуроссей жамаут биригулерине Социал фонду регион бёлюмонден болушук этиледи.

Алага биринчи эм экинчи кыауумда сакъатлага, энчи аскер операцияны ветеранларына, алага сакъатлыккы кыайсы кыаууму берилгенге кыарамай, сабийлерин кеслерин алларына ёсдорген неда кёп сабийи аналагы эм быллай башха кыауумлагы иш хакъ телегенде, ача болушук этилирге боллукду. Алага энчи излемлеге кере ишчи жерлени

кыурауга этилген кыоранчларына да кыайтарырга онг барды. Субсидияны алыр ючюн, иш бла жалчытхан организация фонду бёлюмюне аны тизмеге кыошууну юсюнден заявление жазарга тийишлиди. Бу жумушну башда сагынылган кыауумлагы кирген адамны ише алгандан сора бир ай ётгенлей толтурурга жарайды, алай баргъан жылны 15 декабринден кеч кыалмазга керекди.

2025 жылдан башлап, бёлюм бу мурат бла ача бёлгенлей турады, 200 минг субсидияны сакъат инсан эм азындан 9 айны урунган эсе, алырга боллукду. Урунуу келишим тазуулганлай, юч айны ичинде

иш бла жалчытхан субсидияны алыну юсюнден Халккыны иш бла жалчытыу арага заявление, ишчи жерни кыурауга этилген кыоранчларына битеу шагъатылык кыагытыланы да берирге керекди. Битеу излемле тийишлисича толтурулган эселе, ара иш бла жалчытхан организацияны тизмеге кыошарча фондах билдириу эмда ача себеплик этилирча кыагытыны жиберликди.

Соруула бла иш бла жалчытханлагга «исси телефоннга» селеширге боллукду, аны номери: **8 (8662) 42-09-34**. Соруулары телеграм-чатта берирге да жарарыкды: <https://t.me/sfrpokbr>.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Эсертиу

Жорукъланы толтурурга чакъырадыла

КЪМР-де Оператив штаб республиканы жамауатын бла аны кыонакъларын келе тургъан байрамла бла - Билимини, Кыбарты-Малкыяр Республиканы Кыраллыгыны кюню бла - алгышлайды эмда сакълыккы кючлендирирге чакъырады, террорчулук ишледен кесигизини сакълар ючюн, бу жоруклагы бойсунуругъузну тилейди:

- кыйын халгга келтирирге, тегерекдегилеге кыоркыуу салырга боллук ише этмегиз;
- автотранспортну анга деп бёлюнген жерлеге салыгыз;
- ишеклик туудурган чулгманлы бла автомобильни керсегиз, теракт эмда башха аманлык ишеге хазырлана тургъанларыны, адамлада

чачдырыучу затла бла сауутла болгъанларыны юслеринден билсегиз неда керсегиз, олсагъат право нызамны кыорулаучуларына бла болушуккыга терк келген службалагы билдиргиз;

- адамла аслам кыатышхан жыйылыула баргъан, той-он болгъан жерледе право нызамны кыорулаучуларыны, нызам ючюн жууаплы болгъан башха адамланы законлу излемлерин толтуругъуз.

Бизге жетген хар билдириу да тынгылы тинтилгенде, алага кере инсанларыбызны кыоркыуусулукъларын жалчытыу жаны бла тийишли мадарла этиликдиле.

КЪМР-де Оператив штаб ишеклик туудурган шартла-

ны бла затланы юслеринден билдиргенлени атлары жашырыллыкдыла кыаллыкъларына ышандырады эмда республиканы жамауатына халны ангылагыны ючюн ыразылыгын билдиреди.

«Исси ызны» телефонлары: КЪМР-де Оператив штабны: **48-15-48;**

КЪМР-де УФСБ-ни: **48-15-81** (ышаныулуккы телефону); КЪМР-де МВД-ни: **40-49-10** (дежурный бёлюм), **49-50-62** (ышаныулуккы телефону);

Россейни Следствие комитетини КЪМР-де Следствие управлениясыны: **77-64-22** (ышаныулуккы телефону); МЧС-ни КЪМР-де Баш управлениясыны: **93-99-99** (дежурный бёлюм).

ОГРАНИЧЕННЫЙ НАБОР в подразделения БГЛА
с возможностью обучения и переобучения

от **4.720.000 Р**
за первый год
2.200.000 Р
единовременно

Списание долгов до **10 млн. руб.**

ОБРАЩАТЬСЯ: г. Нальчик, ул. Идарова, д. 198 Тел.: +7 (952) 579 03 45

Газетни келир номери 3 сентябрьде чыгарыкды.

Учредитель: Кыбарты-Малкыяр Республиканы Парламенти бла Правительствоу

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редактору орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретары),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редактору приёмный – **42-63-01**. Баш редактору орунбасарлары – **42-38-21, 40-04-82**. Жууаплы секретарь – **40-28-97**. Секретариат – **40-93-62**.
Корректорла, специалистле – **42-63-52**.

Газет Басманы эм асламны информацияны эркиниклерин кыоруула жаны бла Кыбарты-Малкыяр регион инспекцияда 2016 жылда **19 декабрьде** регистрация этилгенди.

Регистрация номер — **ПН № ТУ07-00118**. Индекс - **П 5893**

Газетни басмагы «КЪМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмаланганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графикге кере **19.00** сагъатда кыол салынады. **20.00** сагъатда кыол салынады.

ГАЗЕТНИ НОМИРНИ ЧЫГАРГЪАНЛА:

Османланы Хыйса - дежурный редактор, Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарыны орунбасары; Зезаланы Лида (1,2-чи бетле), Гельяны Валентина (3,10-чу бетле), Бийчеккуланы Жаннета (4,9,11,12-чи бетле) – корректорла.

Тиражы **1622** экз. Заказ № **1872**
Багъасы 13 сомду.

РЕДАКЦИЈНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕС:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспекти, 5
электронный почтасы: **elbor_50@mail.ru**